

نزهة الأرواح بتطريب الأشباح

(مجموعه تصانیفی از عهد تیموری و صفوی)

يعقوب بن محمد الحنفی

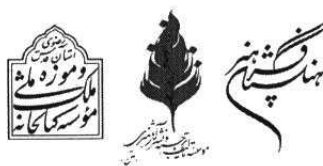
به کوشش:

بهرز امینی

بنیاد
پیشینه

سرشناسه	حنفی، یعقوب بن محمد، قرن ۹۱۰ ق.
عنوان و نام پدیدآور	نزهة الأرواح بتطريب الأشباح (مجموعه تصانیفی از عهد تیموری و صفوی) / یعقوب بن محمد الحنفی، به کوشش بهروز امینی.
مشخصات نشر	تهران: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	۲۷۴ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۳۱۷-۳
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	موسیقی - ایران - نسخه‌های خطی: Music-Iran-Manuscripts
موضوع	موسیقی - ایران - متون قدیمی تا قرن ۱۴: Music-Iran-Early works to 20th century
شناسه افزوده	امینی، بهروز، ۱۳۵۲- . گردآورنده.
رده بندی کنگره	ML ۹۳
رده بندی دیوبی	۷۸۰/۹۲۲
شماره کتابشناسی ملی	۸۶۹۹۴۳۵

مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»

نزهة الأرواح بتطريب الأشباح

(مجموعه تصانیفی از عهد تیموری و صفوی)

یعقوب بن محمد الحنفی

به کوشش: بهروز امینی

صفحه‌آرا: میثم رادمهر

طراح جلد: زهره امینی

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپخانه: چاپخانه دیجیتال روز

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۳۱۷-۳

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

مؤسسه: تهران، انتهای خیابان فلسطین جنوبی، خیابان لقمان ادهم،
بن بیست بودرجهر، شماره ۲۴، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن».

تلفن: ۶۶۴۹۸۶۹۲-۴ - دورنگار: ۶۶۹۵۱۶۶۲

فروشگاه مرکزی: خیابان ولی عصر، نرسیده به چهارراه طالقانی،

شماره ۱۵۵۰، ساختمان مرکزی فرهنگستان هنر. تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۰

پست الکترونیک: matn@honar.ac.ir

فروشگاه اینترنتی: matnpub.ir

اینستاگرام: matn_book400

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۱	پیشگفتار
۱۷	فصل اول: پیشینه نگارش الحان
۱۷	۱-۱. نظری اجمالی به سابقه نگارش الحان پیش از اسلام
۲۰	۲-۱. سابقه نگارش الحان در ایران پس از اسلام
۳۴	۳-۱. مجموعه ادوار سلطانی
۴۳	فصل دوم: معرفی نسخه خطی نزهة الأرواح بتطريب الأشباح
۴۳	۱-۲. مشخصات کتابشناسی
۴۵	۲-۲. مشخصات نسخه شناسی
۴۵	۳-۲. ویژگی های نسخه
۴۶	۴-۲. شیوه نگارش
۴۷	۵-۲. عنوان بندی تصانیف
۴۸	۶-۲. اصناف تصانیف
۴۸	۷-۲. اصول تصانیف
۴۹	۸-۲. مقام های تصانیف
۵۲	۹-۲. اشعار تصانیف
۵۳	۱۰-۲. دقت و صحت در نگارش تصانیف
۵۶	۱۱-۲. روش کار
۷۷	فصل سوم: نزهة الأرواح بتطريب الأشباح

مقدمه

یکی از جنبه‌های فرهنگ ایرانی - اسلامی «موسیقی» است که در طبقه‌بندی علوم از شاخه‌های فلسفه نظری بوده و به همراه سه علم حساب و هندسه و هینت، فلسفه ریاضیه (علوم تعلیمی) را تشکیل می‌داده است. علاوه بر مباحث نظری موسیقی و رسالتی که نظریات علمی صاحب‌نظران این فن در آنها مطرح شده است تعدادی تصنیف از مصطفیان نام‌آور یا گمنام ادوار پیشین به‌ویژه عصر تیموری و صفوی نیز به یادگار مانده است که در منابع آن روزگار به روش‌های مختلف ثبت و ضبط آنها اشاره شده است. برای نمونه قطب‌الدین شیرازی در ذرة التاج لغرة الدُّباج در انتهای حیطه چهارم از فن چهارم در باب «اشارت به کیفیت ثبت الحان» و عبدالقادر مراغی در مفاصل الالحان پیش از مبحث برشمردن «اصناف تصانیف» شیوهای از نگارش نغمات تصانیف را معرفی و نمونه‌ای را ثبت کرده‌اند (نک: شیرازی، ۱۳۸۷؛ ۱۶۹-۱۷۲؛ مراغی، ۲۵۳۶: ۱۰۲-۱۰۳). بخشی از تصانیف به جا مانده از مصطفیان عهد تیموری و صفوی در همان روزگار و یا در ادوار بعد تحت نام عمومی ادوار سلطانی گردآوری شده‌اند. این مجموعه‌ها مشتمل بر تصانیف دیوانی و درباری و یا ترانه‌های رایج بین توده مردم در سده‌های نهم تا چهاردهم هجری هستند که به شیوه خاصی نگاشته شده‌اند و نمونه‌هایی از آنها در کتابخانه‌های مختلف دنیا شناسایی و معرفی شده است.

در میان نسخ خطی کتابخانه ملی ملک نسخه‌ای بسیار پاکیزه و منحصر به فرد با نام نزهة الأرواح بتطریب الأشباح اثر مؤلف ناشناخته‌ای به نام یعقوب بن محمد الحنفی (سده ۱۰ و ۱۱ق) موجود است که ۳۲۲ تصنیف از مصطفیان ایرانی یا پیروندگان استادان ایرانی که در

خدمت دربارهای سلاطین تیموری، صفوی و عثمانی بوده‌اند را در خود جای داده و با توجه به محتوای کتاب و شیوه نگارش متن می‌توان آن را در زمره مجموعه‌های ادوار سلطانی برشمرد. از آنجا که تا کنون نمونه‌ای از این دست آثار در کتابخانه‌ها و مجموعه‌های داخلی شناسایی و معرفی نشده است و موارد مشابه موجود در کتابخانه‌های کشورهای دیگر نیز به کیفیت، دقت و صحت نسخه موردنظر ما نیستند تصمیم به معرفی و تصحیح متن آن گرفته شد. شایان ذکر است چون مخاطب این کتاب به نکات و رموز موسیقی قدیم ایران آشنایی دارد از پرداختن به موضوعاتی که استادان و صاحب‌نظران در آن زمینه کتب و مقالات ارزشمندی نگاشته‌اند و تکرار آنها فقط به حجیم شدن کتاب می‌انجامید پرهیز شده است؛ نکاتی مانند مبانی نظری موسیقی در عصر تیموری و صفوی، اقسام ایقاعات و فرم‌های موسیقی، اصناف تصانیف، ساختار تصانیف، ترنم و... که خوانندگان محترم این کتاب با آن منابع آشنایی کامل دارند.

در انتها بجااست که از همایون‌های جناب آقای دکتر هومان اسعدی یاد کنم که همواره راهگشای من بوده است؛ همچنین بدون مساعدت‌های دوست هنرشناس جناب آقای دکتر سید محمد مجتبی حسینی و جناب آقای رحیم دجیری‌نژاد معاونت محترم فرهنگی مؤسسه کتابخانه و موزه ملی ملک امکان پرداختن به این امر میسر نمی‌شد که سپاسگزار همه بزرگواران هستم.

ب. ا. - بهار ۱۳۹۷